

Διεθνής οικονομία, εθνική αποταμίευση και ανάπτυξη

Του Δρος **Ηλία ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ**

Οι διεθνείς αγορές αποτελούν έναν αποτελεσματικό μηχανισμό ελέγχου των οικονομικών επιδόσεων κάθε χώρας. Επιβάλλουν έτσι έμμεσα μια δημοσιονομική και νομισματική πειθαρχία στο σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό την εθνική αποταμίευση και ανάπτυξη. Τα οφέλη από τη διαμόρφωση αυτή του διεθνούς σκηνοθέτου (παγκοσμιοποίηση) είναι πολλαπλά. Είναι προφανές, ότι η κατανομή των πόρων διεθνώς είναι πλέον περισσότερο αποτελεσματική αφού οι αποταμιεύσεις διοχετεύονται εκεί όπου η οριακή αποδοτικότητα των επενδυτικών προγραμμάτων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα είναι υψηλότερες. Παράλληλα δίνεται η δυνατότητα χρηματοδότησης του ανισοζυγίου, μεταξύ εγχώριας αποταμίευσης και επένδυσης.

Η αποταμίευση συμβάλλει αποφασιστικά στη διατήρηση υψηλού ρυθμού ανάπτυξης¹ της διεθνούς οικονομίας, στην επίτευξη εξωτερικής ισορροπίας και στην απάλυνση του διεθνούς χρεωστικού προβλήματος. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η αποταμίευση μειώθηκε αισθητά σε πολλές βιομηχανικές και αναπτυσσόμενες χώρες καθώς επίσης και η συσσώρευση κεφαλαίου και η ανάπτυξη. Επί πλέον, η σημαντική διαφοροποίηση των συντελεστών απο-

1. Όλοι μας όταν ακούμε τον όρο ανάπτυξη καταλαβαίνουμε διαφορετικά πράγματα. Άλλως τε και στη θεωρητική ανάλυση ο όρος προσφέρεται για ποικίλες συγκρίσεις, δεδομένου, ότι του δίνεται διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με το ποιος το χρησιμοποιεί. Πολλοί θεωρούν ανάπτυξη την απλή βελτίωση των οικονομικών μεγεθών και ιδιαίτερα την αύξηση των επενδύσεων, της παραγωγής και των ανταλλαγών.

Σήμερα ανάμεσα στις πολλές και στις αντικρουόμενες ή αλληλοσυμπληρούμενες απόψεις, έχει επικρατήσει θα λέγαμε, η άποψη που συνδέει την οικονομική ισορροπία και την αύξηση των οικονομικών δραστηριοτήτων με την ταυτόχρονη προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική ισορροπία.

Στην ίδια άποψη περιλαμβάνεται η ισόρροπη κατανομή δραστηριοτήτων και εισοδημάτων ανάμεσα στα αστικά κέντρα και την ύπαιθρο, με τη δημοκρατική συγκρότηση των κοινωνιών, με τη βελτίωση του συστήματος Υγείας και Κοινωνικής Ασφάλειας, με τη διάδοση της γνώσης, της παιδείας, της τέχνης κ.λ.

Φυσικά στην πορεία προς την Περιφερειακή Ανάπτυξη πρέπει να υπάρχουν βασικές επιλογές που να αφορούν εθνικές προτεραιότητες, αλλά έχει μεγάλη σημασία να οδηγούν στην πραγματική οικονομική σύγκλιση με τις οικονομίες των μελών της Ενωμένης Ευρώπης. Αυτό το επισημαίνουμε καθώς οι διαδικασίες διεθνοποίησης (παγκοσμιοποίησης) επιταχύνονται, η Ευρωπαϊκή ενοποίηση ολοκληρώνεται και οι αποφάσεις υποχρεωτικά επηρεάζονται από σχέδια και επιλογές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέσα στο πνεύμα της επικρατέστερης άποψης που αναφέρουμε, πρέπει να δοθούν κίνητρα για την παραγωγή νέων μέσων παραγωγής, δηλαδή καθαρών επενδύσεων που ο όγκος τους προσδιορίζει.

ταμίευσης μεταξύ των χωρών, συνέβαλε στην πρόκληση σημαντικών ανισορροπιών των ισοζυγίων τρεχουσών συναλλαγών, κυρίως μεταξύ των βασικών βιομηχανικών χωρών.

Η σχέση συνολικής αποταμίευσης προς Α.Ε.Π. στις βιομηχανικές χώρες μειώθηκε κατά έξι ποσοστιαίες μονάδες από τις αρχές της δεκαετίας του 80 έως τις αρχές της δεκαετίας του 90, πριν σταθεροποιηθεί στο 20% στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 90. Η μεγαλύτερη ακόμη μείωση που σημειώθηκε στις αναπτυσσόμενες χώρες, κατά οκτώ ποσοστιαίες μονάδες, εκμηδένισε σχεδόν τη σημαντική αύξηση που είχε πραγματοποιηθεί στα τέλη της δεκαετίας του 60, αρχές 70. Πολύ φυσιολογικά, η τάση αυτής της αποταμίευσης προκαλεί έντονες ανησυχίες, υποκινώντας τόσο τους ακαδημαϊκούς, όσο και τις αρμόδιες αρχές να μελετήσουν τους βασικούς παράγοντες στους οποίους οφείλεται, καθώς και την ορθή χρήση της αποταμίευσης και την αποδοτικότητα των μέτρων ενίσχυσής της. Σε αυτήν την περίπτωση, η πρόκληση είναι σημαντική για μια οικονομία σε μετάβαση. Πρέπει όμως οι αυξημένες εισροές κεφαλαίου, που ουσιαστικά αποτελούν εξωτερικό δανεισμό να χρηματοδοτήσουν εισαγωγές μηχανολογικού εξοπλισμού, υψηλή τεχνολογία και έργα υποδομής.

Προσδιοριστικοί παράγοντες της αποταμίευσης

Παρότι δεν υπάρχει εύκολη εξήγηση για την πτώση των συντελεστών αποταμίευσης, ανά τον κόσμο, η μείωση της αποταμίευσης του δημόσιου τομέα που αντικατοπτρίζει τις επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές, αποτελεί σημαντικό συμβάλλοντα παράγοντα. Η μείωση αυτή, ειδικότερα σε ορισμένες από τις βασικές βιομηχανικές χώρες, αποτέλεσε το σημαντικότερο τμήμα της πτώσης των εθνικών συντελεστών αποταμίευσης. Επί πλέον, η ιδιωτική αποταμίευση σε πολλές χώρες μειώθηκε σε επίπεδα χαμηλότερα αυτών της δεκαετίας του 80. Μολονότι οι λόγοι για την εξέλιξη αυτή είναι πολύπλοκοι, πιθανές εξηγήσεις αποτελούν οι μεταβολές στη διάρθρωση ηλικίας του πληθυσμού, οι έμμεσες επιπτώσεις των δημοσιονομικών πολιτικών, οι αυξήσεις των περιουσιακών στοιχείων σχετικά με τα εισοδήματα, τα φθίνοντα ονομαστικά και πραγματικά επιτόκια και η φιλελευθροποίηση των κεφαλαιαγορών. Ενώ δεν είναι δυνατόν να συναχθούν σαφή συμπεράσματα σχετικά με την σημασία κάθε παράγοντα, φαίνεται πως ο καθένας έπαιξε κάποιο ρόλο.

Οι δημογραφικοί παράγοντες επηρεάζουν τη συνολική αποταμίευση καθότι ένα βασικό λόγο αποταμίευσης αποτελεί η χρονική εξομάλυνση της κατανάλωσης με βάση το αναμενόμενο εισόδημα. Γενικά, οι νέοι άνθρωποι και οι συνταξιούχοι αποταμιεύουν σχετικά λίγο. Ο συντελεστής αποταμίευσης μειώνεται λόγω αύξησης είτε της σχέσης εξάρτησης από τους νέους (σχέση κάτω των 20 ετών προς τους 20-64 ετών), είτε της σχέσης των ηλικιωμένων-συνταξιούχων προς τον εργαζόμενο πληθυσμό.

Η μέση ηλικία στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες αυξάνεται τις τελευταίες δύο δεκαετίες λόγω της πτώσης της γεννητικότητας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας πήρε τη μορφή πτώσης της σχέσης εξάρτησης από τους νέους. Παρότι η σχέση των συνταξιούχων προς το συνολικό πληθυσμό αυξήθηκε, η σχέση των συνταξιούχων προς τον εργαζόμενο πληθυσμό υπήρξε ιδιαίτερα σταθερή στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες.² Συνεπώς, η επιρροή επί της αποταμίευσης του αυξανόμενου μέσου όρου ηλικίας, υπήρξε ως σήμερα περιορισμένη. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90, οι μεταβολές στη διάρθρωση της ηλικίας είναι πιθανό να επηρεάσουν την αποταμίευση θετικά, αλλά η τάση αυτή θα αναστραφεί απότομα από την επόμενη δεκαετία.

Η ιδιωτική αποταμίευση επηρεάζεται από την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μέσω διαφόρων καναλιών. Πρώτον, εφόσον υφίστανται ανεκμετάλλευτοι πόροι στην οικονομία,

2. Εκτός από τη χώρα μας, όπου η σχέση συνταξιούχων-εργαζομένων έχει αλλάξει θεαματικά υπέρ των πρώτων.

θα αυξηθεί το εισόδημα³ και θα δημιουργηθεί πρόσθετη ιδιωτική αποταμίευση. Δεύτερον, η μείωση της αποταμίευσης του δημόσιου τομέα, ως αποτέλεσμα μείωσης των φόρων, μπορεί να δημιουργήσει την προσδοκία μελλοντικής αντισταθμιστικής αύξησης των φόρων, παροτρύνοντας τους φορολογούμενους να αυξήσουν την τρέχουσα αποταμίευσή τους και συνεπώς να εξουδετερώσουν μερικώς την πτώση της αποταμίευσης του δημόσιου τομέα. Αντίθετα, η πτώση αυτή θα μπορούσε να αποθαρρύνει την ιδιωτική αποταμίευση λόγω της μετακίνησης της φορολογικής επιβάρυνσης από σημερινές σε μελλοντικές γενιές. Σε τελική ανάλυση, η μείωση της αποταμίευσης του δημόσιου τομέα είναι πιθανό να αντισταθμιστεί μερικώς από την αύξηση της ιδιωτικής αποταμίευσης.

Στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες, η αξία της ιδιωτικής περιουσίας αυξήθηκε σημαντικά λόγω της ανόδου των τιμών των μετοχών και των ακινήτων που πραγματοποιήθηκε στη δεκαετία του 90. Η αύξηση της περιουσίας είναι πιθανόν να περιορίσει την ανάγκη της αποταμίευσης. Η επιρροή αυτή υπήρξε σημαντική στην Ιαπωνία, όπου ο τετραπλασιασμός της σχέσης της καθαρής ιδιωτικής περιουσίας προς το Α.Ε.Π. κατά την περίοδο 1992-1997 εκτιμάται, ότι συνέβαλε κατά 3/4 στη συνολική μείωση του συντελεστή αποταμίευσης (3,2%). Στις Η.Π.Α. οι εκτιμήσεις του I.M.F.⁴ δείχνουν, ότι η αύξηση της σχέσης περιουσίας προς εισόδημα δικαιολογεί μια μείωση της τάξης του 2% της ιδιωτικής αποταμίευσης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών.

Η καθαρή επιρροή της μεταβολής των πραγματικών επιτοκίων⁵ επί της αποταμίευσης είναι θεωρητικά αναμφισβήτητη. Μια αύξηση των επιτοκίων θα αυξήσει το μελλοντικό εισόδημα και την περιουσία, προκαλώντας αύξηση της κατανάλωσης. Αλλά, τα υψηλότερα επιτόκια μπορεί να ενθαρρύνουν την αποταμίευση αυξάνοντας το επίπεδο της μελλοντικής κατανάλωσης που συσχετίζεται με ένα δεδομένο ύψος αποταμίευσης. Η εμπειρική έρευνα αποδεικνύει, ότι συνολικά οι περιορισμένες μεταβολές των πραγματικών επιτοκίων που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα, άσκησαν μόνο μικρή καθαρή επιρροή επί της αποταμίευσης.

Οι συντελεστές αποταμίευσης⁶ επηρεάζονται από μεταβολές του ρυθμού πληθωρισμού, παρότι η καθαρή επιρροή και των μεταβολών αυτών κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 80 και του 90 υπήρξε περιορισμένη.

Συνεχίζεται...

3. Οι κλασικοί πίστευαν, ότι το εισόδημα σε μια οικονομία στην οποία λειτουργεί ελεύθερα ο μηχανισμός της αγοράς είναι δεδομένο στο βραχυχρόνιο διάστημα, γιατί βρίσκεται πάντοτε στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης και για το λόγο δεν εξέτασαν την επίδραση του εισοδήματος στο μέγεθος της αποταμίευσης.

Σύμφωνα λοιπόν με τις απόψεις των κλασικών

$$S = S(r)$$

$$DS/Dr > 0,$$

όπου S = αποταμίευση

r = επιτόκιο

Η επένδυση στην ανάλυση της κλασικής θεωρίας αποτελεί αρνητική συνάρτηση του επιτοκίου.

Έτσι έχουμε, $I = I(r)$

$$DI/Dr < 0, \text{ όπου } I = \text{επένδυση.}$$

4. I.M.F.: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

5. R.I. Teigen: «The Demand for the Supply of Money» in N. I. Smith and R. D. Teigen (eds) *Readings in Money, National Income and Stabilization Policy*, Homewood, Ill, R. D. Izwin, 1970, 74-111, P. H. Hendershott and F. Delecuw: «Free reserves, Interest Rates and Deposits: A Synthesis», *Journal of Finance*, June 1970, F. Zahn and William R. Hosck: «Impact of Trade Credit on the Velocity of Money and the Market Rate of Interest», *Southern Economic Journal*, 40 (October 1973), 202-9.

6. Ενδιαφέρουσες στο σημείο αυτό είναι οι απόψεις του Wicksell που περιλαμβάνονται στα έργα του: *Interest and Price*, London: Macmillan, 1936 και στο *Lectures on Political Economy*, vol. II, Money, London: Routledge Kegan Ltd, 1935.